

HAROLD PINTER'İN DOĞUMGÜNÜ PARTİSİ OYUNUNUN YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİ

Dr. Ayfer (Akansel) ALTAY *

Harold Pinter'in *Doğumgünü Partisi*¹ (1958) üç perdelik bir oyundur. Oyun kişileri: Meg (altmışlık bir kadın), Petey (altmışlık bir adam), Stanley (kırka yaklaşmış bir adam), Lulu (yirmilik bir genç kız), Goldberg (ellilik bir adam) ve McCann (otuzluk bir adam)dir.

Oyun, İngiltere'nin bir kıyı kasabasında, pansiyonlardan birinde geçmektedir. Meg ile Petey pansiyonun sahipleridir. Tek misafirleri ise, günün çoğunu üst kattaki odasında ve yataktaki geçiren Stanley'dir. Stanley bir yıl önce pansiyona gelmiş ve üst kattaki odasına adeta sığınmıştır. Bir gün pansiyona Monty şehrinden iki misafir gelir; bunlar Goldberg ile McCann'dir. Bir gece hep birlikte Stanley'in kendisinin bile hatırlamadığı ve Meg tarafından uydurularak hazırlanan yaşgünü kutlarlar ve oyun Stanley'in Goldberg ve McCann ile birlikte Monty şehrine dönmesiyle biter. Şüphesiz olay, Stanley'in Monty şehrine dönüşü kadar basittir.

Oyunun üç perdesinde zaman çok düzenli bir şekilde ilerler. İlk perdede zaman yaz sabahı, uzam² ise pansiyonun oturma odasıdır. Perde açıldığında kişilerden pansiyon sahipleri olan Meg ve Petey'i konuşurken görürüz. Petey elinde tuttuğu gazete ile sanki dış dünya ve özellikle de Meg ile olan iletişimini engellemektedir. Meg ise onunla, karşılığı önemli olmayan sorular çerçevesinde sohbet etmektedir:

Meg: Sen misin?

Petey: Evet benim.

Meg: Döndün mü?

Petey: Evet.

* Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Mütercim-Tercümanlık Bölümü Öğretim Görevlisi.

1. Harold Pinter, Çev. Mehmet Fuat, *Doğumgünü Partisi*, (İstanbul: De Yayınevi, 1965), verilen sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.

2. Yapısalcılık ile ilgili kavramlar için Doç. Dr. Ayşegül Yüksel'in *Yapısalcılık ve Bir Uygulama* adlı kitandan yararlanmışım. (İstanbul: Ağaoglu Yayınevi, 1961).

.....
Meg: Güzel mi?

Petey: Güzel.

Meg: Bilyordum güzel olduğunu.

.....
Meg: İyi mi haberler?

Petey: Kötü değil.

Meg: İyi bir şey varsa bana da oku olur mu? (s. 6-7)

İlk perdede, daha sonra kişilerin tümünü sırasıyla görürüz: Stanley yukarıdaki odasından iner, komşu kız Lulu pansiyondakileri ziyaret eder, Goldberg ve McCann de pansiyona yerleşmek üzere gelir.

Bu perdedeki olaylar: Petey'in Meg'e, pansiyonda kalmak üzere iki kişinin geleceğini haber vermesi; Stanley'in bu işten hoşnut olmaması; pansiyonerlerin gelişi, Meg'in Stanley'e yaşgünü için oyuncak davul hediye etmesidir.

İlk perdede kişilerin hepsini gördüğümüz gibi, onları kendi konuşmalarından çıkardığımız bilgiler aracılığıyla da tanırız. Kişilerin kendi haklarında bilgi verdikleri konuşmalarda diğer perdelerde geçecek olaylara ait önseme öğeleri de saptayabilmekteyiz. Bunlara ilerde, kişiler bağlamında daha geniş değineceğiz. Birinci perdenin yapısal şemasını şu şekilde çıkartabiliriz:

Anlambirimcik 1

1. Perde:

Uzam	Zaman	Kişiler	Olay
Pansiyonun oturma odası	Yaz sabahı	Dünyalarıyla birlikte tüm oyun kişileri	Goldberg ve McCann'ın pansiyona gelişi

Oyunun ikinci perdesi, yine aynı günün akşamında geçer. Uzam da aynı oturma odasıdır. Bu kez perdenin açılışında McCann gazeteyi eşit parçalara bölmektedir. Perdede yine aynı oyun kişileri yer almakla birlikte Petey perdenin yalnızca başında görülmektedir; dolayısıyla bu perdede kutlanan yaş gününde bir tek Petey yer almaz. Bu perdenin olayları: Goldberg ve McCann'ın Stanley ile, onu adeta sorguya çekmesine konuşmaları ve yaşgünü partisi olarak özetlenebilir. İkinci perdenin yapısal şeması da aşağıdaki gibidir:

Anlambirimek 2

II. Perde:

Uzam	Zaman	Kişiler	Olay
Panسیونun oturma odası	Aynı günün akşamı	Aynı oyun kişileri	Yaşgününün kutlanması

Üçüncü perde ise, birinci perde ile tam tamına aynı şekilde başlar. Zaman ertesi sabahdır. Uzam ise, her iki perdede olduğu gibi, aynı panسیونun oturma odasıdır. Perdenin en dikkat çeken tarafı da, birinci perdede olduğu gibi, Petey'in gazete okumasıyla başlamasıdır. Yine ilk perdede olduğu gibi Petey ile Meg konuşurlar. Bu perdedeki olay ise, Stanley'in son derece sık bir elbise giymiş olarak Goldberg ve McCann ile birlikte Monty şehrine dönmesidir. Üçüncü perdenin yapısal şeması da şöyledir:

Anlambirimek 3

III. Perde:

Uzam	Zaman	Kişiler	Olay
Panسیونun oturma odası	Ertesi sabah	Aynı oyun kişileri	Stanley'in misafirlerle birlikte Monty'ye geri dönüşü

Olayın derin yapısını ve anlamını kavrayabilmek için, uzam, zaman ve olay çözümlemesi kadar kişilerin davranışları ve kendileri hakkında anlattıkları şeyler de önemlidir.

Önce panسیونun içindeki kişileri ele alalım: Evin sahipleri Meg ile Petey'dir. Meg'in evdeki tek misafir olan Stanley'e davranışı bir anne gibidir. Ona "çocuk" der; çayını ve kahvaltısını yatağına götürür, odasına çıkıp onu uyandırır, saçlarını okşar, çoraplarını örer ve yaşgünü için oyuncak davul hediye eder. Meg Stanley'i her ne kadar çocuğu gibi görse de kendi çocukluğunu da sanki Stanley'de yaşamaktadır. Stanley'in kaldığı odada çocukken çok güzel günler geçirmiştir. Böylece Stanley'in kişiliğinde Meg çocukluğunu sürdürmektedir. Meg sürekli babasından bahsetmekle de geçmiş günleri canlı tutma çabasındadır. Stanley ona kötü bir söz söylediği zaman "Babam olsaydı böyle hakaret etmene izin vermezdi" (s. 16) diye karşılık verir. Baloda giyeceği elbiseyi de babası hediye etmiştir. Bir keresinde babasının onu İrlanda'ya götüreceğini ama kendi başına çekip gittiğini ve bir daha da dönmediğini söyler. Parti'de de Meg sürekli çocukluk günlerinden ve geçmişten bahseder.

Küçükken odasında gece lambası olduğundan sözeder.

Böylece Meg, pansiyonda bir hayal dünyası kurmuştur. Orada bireyin dünyası önemlidir. Dış dünyaya, dış dünya ile birlikte gerçeklere de kapılarını kapatmış bir uzamdır pansiyon. Bu dünyada Stanley ve Petey'e sahip olmaktan mutludur Meg. Özellikle de Stanley'i elinden alabilecek her türlü tehlike onu tedirgin etmektedir. McCann ve Goldberg'in pansiyona gelmesi bu yüzden hoşuna gitmemekte ve "Geçen hafta ya da gelecek hafta gelselerdi her şey daha kolay olurdu" (s. 30) yorumunu yapmaya zorlanmaktadır.

Petey ise Meg'in kocasıdır; aynı yaşadıkları. Petey'in görevi, kumsaldaki şeylonglara bekçilik yapmaktır. Petey, Meg'in kurduğu hayal dünyasına herhangi bir olumlu katkıda bulunmamakla birlikte, Meg'in o dünyayı sürdürmesine en azından ses çıkarmamakla yardımcı olmaktadır. Kahvaltı masasında okuduğu gazete ile Meg'le olan iletişimini kesmekte ya da en az düzeye indirmekte; fırsat buldukça da Meg'in dünyasından, yani pansiyondan kaçıp dış dünyaya çıkmaktadır. Nitekim Stanley'in doğumgünü partisine, satranç oynamaya giderek, katılmayan tek kişi Petey'dir. Petey, Stanley'e karşı da ilgisizdir. Meg'in kurduğu dünyayı sürdürmesinde destekçisidir.

Stanley ise, pansiyonda yaşayan fakat oraya bir yıl önce, verdiği bir piyano konserinden sonra, Monty şehrinden kaçıp gelerek yerleşen bir misafir, daha doğrusu bir kaçaktır. Kaçaklığı Monty'den, dış dünyadan, toplumdaki tek bir odasına sığınmasından ileri gelir. Günün çoğunu bu odada geçirmektedir. Stanley, sabahları geç kahvaltıya inmekle ailesi gibi olan Meg ve Petey'den de kaçmakta, saklanmaktadır. Monty'den, toplumdaki, dış dünyadan kaçarak Meg'in kurduğu hayal dünyası ya da birey dünyasını simgeleyen pansiyonda rahat olmasına karşın Meg'le aralarında bir tutsak-zindancı ilişkisi vardır. Stanley kaçışının ve gizlenişinin pek uzun sürmeyeceğinin farkında, bundan da tedirgindir. McCann ve Goldberg ile karşılaştığında onları pansiyondan uzaklaştırmak için elinden geleni yapar, ama başaramaz. Kendi anlattığına göre artık reddettiği ve hayal kırıklığına uğradığı toplumda bir zamanlar başarılı olmuş, bir konser vermiştir. Fakat konserden sonra onu "parça parça doğramışlar"dir. Stanley'in bu sözleri doğumgünündeki ruhsal parçalanışını önceden belirten bir önseme ögesidir. Yine kendi anlattığına göre, konserden sonra Stanley'i kilitlemişlerdir; dışarı çıkamamıştır. Bu, dış dünyadan kaçıp pansiyona sığınışını simgelemektedir. Diğer yandan, konserden sonra onun diz çökmesini istemişlerdir. Bu da bir zamanlar bir takım güçlere karşı geldiğini anlatmaktadır³. Monty'den iki misafir

3. Martin Esslin, *Pinter: The Playwright*, (London: Methuen, 1982), s. 81

geleceğini duyduktan sonra, komşu kız Lulu'ya oradan kaçıp gitmeyi önerir:

Stanley: Benimle gelmek ister miydiniz?

Lulu: Nereye gıderdik?

Stanley: Hiçbir yere. Gıdecek hiçbir yer yok kıl! Sadece gıderdik. Oradan ötesi önemli değil.

Lulu: Burada kalmak daha iyı.

Stanley: Hayır, iyı değil burası.

Lulu: Başka neresi var öyleyse?

Stanley: Hiç bir yer (s. 24).

Pansiyondan, daha doğrusu dış dünyadan gelen misafirlerden kaçmak istemesine rağmen Stanley daha fazla kaçabileceğinden şüphelidir ve kaçışın sonu olmadığını da farkındadır.

Dışarıdan eve gelen, yani bir yerde dış dünyayı temsil eden kişiler ise Goldberg ve McCann'dır. Kişilerin kendi konuşmalarından pansiyona bir iş için geldiklerini çıkartabiliriz:

Goldberg: Son günlerde nereye gitsen cenazeye gider gibi bir halin var.

McCann: Doğru.

.....

Goldberg: ... bir işe başlamadan önce ölü gibisin de, başladıktan sonra kılıp bile kıpırdamadan yürütüyorsun.

.....

McCann: ... bu iş daha önce yaptıklarımız gibi bir şey mi?

Goldberg: Ana hatlarıyla bambaşka bir iş, daha önce yaptıklarından çok uzak. Gene de gelişmeleri sırasında ister istemez öteki çalışmalarına benzer durumlar yaratacağı düşünülebilir (s. 28-29).

Geldiklerinde Goldberg'in elinde bir evrak çantası vardır. Bu çanta da pansiyona "iş" için gelmelerine işaret etmektedir. Evrak çantası Goldberg'in temsil ettiği iş dünyasının da simgesi sayılabilmektedir. McCann bir ara aradıkları evin burası olup olmadığını sorar. Onu bu şüpheye iten, karanlıkta evin numarasını görmemiş olmalarıdır. Goldberg ise numara aramadıklarını söyler. Yani, pansiyonun ya da bireysel dünyanın kime ait olduğu önemli değildir. Önemli olan dış dünyadan, toplumdan ve gerçeklerden kaçan ve kendi dünyasına sığınan herhangi bir kişinin o bireysel dünyadan koparılıp dış dünyaya geri götürülmesi "iş"idir.

Meg ile konuşurlarken Goldberg bugün gelmeseler yarın geleceklerini belirtir. Bu da dış dünyanın er ya da geç bireyin dünyasına gireceğini simgelemektedir. Meg onlara, o akşam

Stanley'in yaşgününü kutlayacaklarını söyleyince Goldberg, "Partiler için yaratılmıştır McCann" (s. 32) cevabını verir. Parti ise Stanley'in bireysel dünyasının tamamen yıkılması olayıdır. Goldberg Stanley'le konuşurken onu eskiden Fullers'da, Boots Kitaplığında ve diğer yerlerde görmüş olabileceğini söyler. Burada sözkonusu olan Stanley değil, onun gibi gerçeklerden kaçan kişilerdir. Goldberg ve McCann Stanley'i bütün kaygılardan kurtaracaklardır.

Her ne kadar geçmişinden, başarılarından, gücünden ve önemli bir kişi olduğundan bahsetse de, Goldberg de, bir yerde, temsil ettiği güçlerin kurbanıdır ve yaptığı işten yorgundur. Parti'den sonra hissettiği yorgunluktan McCann'ın "ağızına üflemeyle" kurtulur. Bu da boğulan bir insana uygulanan "hayat öpücüğü"nü simgelemektedir⁴. Nasıl Meg kendi dünyasını sürdürmek için Petey'e gereksinme duyuyorsa, Goldberg de işini sürdürmek için McCann'e gereksinme duymaktadır. Ve Meg'in çocukluk günlerine olan saplantısı gibi Goldberg'in de geçmişine ve başarılarına saplantısı vardır. Bu özelliklerle de iki dünyanın, yani dış dünya ve bireysel dünyanın en önemli kişileri ya da liderleri birbirine benzemektedir.

Lulu'ya gelince: Ne pansiyondaki bireylerin dünyasına, ne de Goldberg ve McCann tarafından temsil edilen Monty ya da dış dünyaya aittir. Pansiyonda yaşamayan fakat yakın çevresine ait olan bir komşu kızıdır. Lulu'nun iç dünyaya ve dış dünyaya ait olmayışı ona bir ara zamanda kalmışlık niteliği yükler. Tüm oyun kişilerinin en genci oluşu ve ara zamanda kalmışlık niteliği Lulu'yu bir arayış içinde olarak değerlendirmemizi sağlamaktadır. Lulu bireysel dünyanın değerlerini mi yoksa dış dünyanın, yani toplumun değerlerini mi benimseyecektir?

Bu soruların cevaplarını, tam ortada yer alan ve oyunun kriz noktası olan doğumgünü partisinde ve sonrasında geçen olaylarda bulmaktayız. Partinin yer aldığı 2. perde, önceden de belirtildiği gibi, McCann'ın gazeteleri eşit parçalara bölmeye başlar. Bu, yine aynı perde içinde Stanley'in bireysel dünyasının parçalanışını simgeleyen bir önseme ögesidir. Partiden önce McCann ve Goldberg'in Stanley'le olan sohbetleri bir "sorgulama" niteliğine bürünür.

Burada Monty temsilcilerinin Stanley'e sordukları sorular ilginçtir: "Geçen hafta ne giydin?", "Niye ayrıldın teşkilattan?", "Ne zaman yıkandın en son?", "Gözlüksüz görebilir misin?", "En son ne zaman bir fincan yıkadın?", "846 sayısı olası mıdır, yoksa gerekli mi?" gibi anlamsız sorular ile başlayan sorgulama şöyle devam eder:

Goldber: Ne yaptın karını:

4. Esslin, s. 83

McCann: Öldürdü.

Goldberg: İhtiyar anacağın nerede?

Stanley: Sanatoryumda.

Goldberg: Niye hiç evlenmedin?

McCann: Sundurmada bekliyordu kız.

Goldberg: Dügünden kaçtın.

.....

Goldberg: Bir yüce varlığa inanıyor musun?

.....

Goldberg: Zamparağın nereye sürüklüyor seni?

.....

Goldberg: Niye ödemiyorsun kıranı?

.....

Goldberg: Niye burnunu karıştırıyorsun?

.....

Goldberg: Sen bir bulaşıcı hastalıksın.

.....

McCann: Toprağımızı ele verdin.

Goldberg: Doğacak yavrularımızı ele verdin. (s. 50-52).

Sorular, Stanley'in kişiliğinde bütünleşen toplumsal günahlardır; yani Stanley, toplumda işlenen günahlar için, o günahların yüklendiği bir "kurban" niteliğini kazanır. Sorularda geçen "teşkilatı ele verme" ve Stanley'in sandalyeye oturur, diğerlerinin de ayakta onun üzerine eğilir durumda oluşları olaya bir "sorgu" niteliği kazandırmaktadır. Önceleri sorulara yanıt verebilen Stanley, sonraları hiç konuşamaz olur. Bu, dünyasının sarsılışının ilk aşamasıdır.

Bu sarsıntı partide doruk noktasına varır. Sorgudan hemen sonra parti başlar. Partide önce Stanley'in şerefine kadeh kaldırılır. Bu sırada ışıklar sönmük, Stanley oturmakta ve McCann onun yüzüne fener tutmaktadır. Pencerenin dışında da ölgün bir ışık vardır. Aynı durum Meg'in konuşma yapması sırasında da tekrarlanır. Bu kez penceredeki ışık daha da azalmıştır. Stanley'in yüzüne fener tutulması, "sorgu"nun devamını vurgularken, pencerenin dışındaki ışığın giderek azalması da Stanley'in bireysel dünyasının giderek yıkılışını simgeler.

Doğumgünü partisinde oynanan körebe oyunu önemlidir. Sırasıyla Meg, McCann ve Stanley ebe olurlar. Ebelerin gözleri Lulu'nun eşarbyıyla bağlanır, bağlayan da Lulu'dur. Eşarbyı bağlayışından sonra Goldberg Lulu'yu okşar. Son ebe Stanley'dir. O, gözünde eşarp, birini yakalamak için doluşırken, McCann Stanley'in gözlüğünü kırar. Gözlüğün kırılışı, Stanley'in dünyaya bakışını belirleyen bireysel değerlerin parçalanışını

Daha sonra McCann, Meg'in hediye ettiği oyuncak davulu Stanley'in ayağının dibine koyarak onun davulun üzerine basıp parçalamasını sağlar. Şimdi, Stanley'in Meg tarafından kurulan ve sürdürülmek istenen çocuk dünyası da parçalanmıştır; 5 ışıklar söner, artık pencerede de ışık yoktur.

Stanley, gözlerini bağlayarak McCann ve Goldberg'e yardımcı olan Lulu'ya saldırır. Kurduğu dünyaya kendisini de almak ve burada tutmaktan başka bir şey düşünmeyen Meg'i de boğmaya kalkar. Meg de en az dış dünya kişileri kadar suçludur. Stanley'i kendi dünyasına almak istemesiyle onun zindancısı rolünü oynamıştır.

Son perdede Stanley, son derece şık giyimi ile, Goldberg ve McCann ile birlikte Monty'ye, dış dünyaya, topluma geri dönmeye hazırdır. Fakat artık ağzından anlamsız hece ve sesler çıkar ancak. Goldberg ve McCann, Stanley'in kişisel dünyasına girmiş, onu parçalamış ve Stanley'i topluma uyum sağlamaya, gerçekler dünyasına dönmeye zorlamışlardır. Kırılan gözlüklerinin yerine başka gözlük alacaklardır; yani, kendi temsil ettikleri değerlerle dünyaya bakmasını sağlayacaklardır. Stanley'e topluma uymasını sağlayacak bir sürü vaadlerde bulunurlar:

Goldberg: Bundan böyle sana biz yol göstereceğiz.

McCann: İstedikğin kadar eğleneceksin.

Goldberg: Sabah çayını daha ucuz içeceksin.

McCann: Bütün pahalı şeyleri ucuzlatacağız senin için.

Goldberg: Sana göz kulak olacağız.

McCann: Öğütler vereceğiz.

Goldberg: Seni iyice tedavi edeceğiz.

McCann: Kulüp barına gideceksin.

Goldberg: Her zaman bir masa ayrılmış olacak senin için.

McCann: Oruç günlerini hatırlamana yardım edeceğiz.

.....

McCann: Diz çökme günlerinde diz çöktüreceğiz.

.....

McCann: Gezmelere götüreceğiz.

.....

McCann: Her çeşit merhem.

korkar, geri çekilir. Oyunun başladığı gibi, ayni olayla bitiş Meg'in değişmezliğinin sembolü gibidir. Meg'in partiden hatırladığı tek şey "balo güzel" oluşudur. Oyun zamanının sabah-akşam-sabah gidişindeki doğallık ve kaçınılmazlık, bireyin iç dünyasından elbet bir gün gerçekler dünyasına dönmesindeki kaçınılmazlıkla özdeştir.

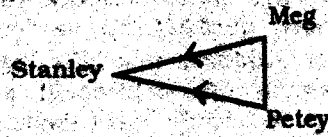
Oyunun yapısal şemasını şöyle ortaya koyabiliriz:

Anlambirim A

	1. Perde	2. Perde	3. Perde
Uzam	Oda (Bireysel dünya) Sığınak	Oda (Bireysel dünya) Sığınak	Oda (Bireysel dünya) Sığınak
Zaman	Sabah	Akşam	Sabah
Kişiler	Meg, Petey, Lulu, Stanley, McCann, Goldberg	Meg, Lulu, Stanley, McCann, Goldberg	Meg, Petey, Lulu, Stanley, McCann, Goldberg
Olay	Dış dünyanın birey dünya- sına girişi	Dış ve bireysel dünyaların çatışması	Dış dünyaya geri dönüş

Kişileri, üçlü ilişkiler kümeleri halinde ele alırsak, pansiyondaki kişileri, aralarındaki ilişkilere göre şöyle yerleştirebiliriz:

Anlambirimcik 4

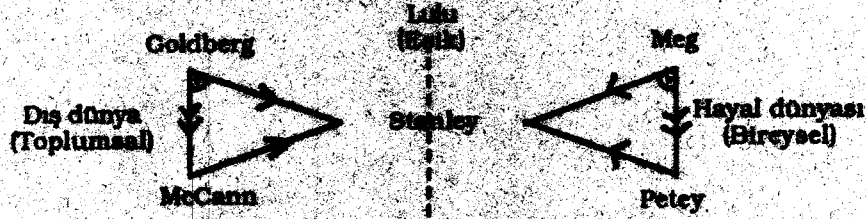

Dış dünyadan gelen kişileri, Stanley'le olan ilişkileri çerçevesinde şöyle yerleştirebiliriz:

Bu ilişki gruplarını da birleştirebiliriz:

Anlatıbirim B

(Oklar etki işaretidir)
(Ok gereksinime işaretidir)
(. benzerlik işaretidir)

Lulu ne pansiyona ne de dış dünyaya aittir. Bu niteliği nedeniyle onu ikisinin arasında bir uzama, yani "çığı" yerleştirebiliriz.

Dış dünyanın lider kişisi Goldberg'in, işini yürütmek için McCann'a ihtiyacı olduğu gibi, Meg'in de Petey'e ihtiyacı vardır. Goldberg, temsil ettiği değerlerin, Meg ise hayal dünyasının kurbanıdır. Stanley, Meg tarafından hayal dünyasına, Goldberg ve McCann tarafından dış dünyaya çekilmesi nedeniyle tam ortada olma niteliği taşır. Sonuçta dış dünya tarafından uygulanırsa çekim gücü kazanacaktır.

KAYNAKÇA

Esslin, Martin. *Pinter: The Playwright*. London: Methuen, 1962.

Pinter, Harold. Mehmet Fuat çev. *Doğumunu Partisi*. İstanbul: De Yayınevi, 1966.

Pinter, Harold. *The Birthday Party*. London: Methuen and Co. Ltd., 1966.

Yüksel, Ayşegül. *Yapısalcılık ve Dr. Dürüstüme*. İstanbul: Ağaoglu Yayınevi, 1961.